

УДК 336.201

В.В. Дранус, асистент ПДАТУ

ЗМІНИ В ОПОДАТКУВАННІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Проведено аналіз стану податкової системи в частині податку на доходи фізичних осіб; виявлено вплив вимог Податкового кодексу на цей вид податку; проаналізовано зміни, які відбулися в зв'язку з його прийняттям в оподаткуванні доходів фізичних осіб, які стосуються об'єкта оподаткування; ставки податку на доходи фізичних осіб; яким чином оподатковуються доходи, що отримані в негрошовій формі; розглянуто нововведене поняття податкового агента; порядок сплати податку та подання податкової звітності.

Ключові слова. платники податку на доходи фізичних осіб; резидент; податковий агент; об'єкти оподаткування; ставки податку на доходи фізичних осіб; звітність щодо податку на доходи фізичних осіб; порядок сплати податку.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Порядок оподаткування доходів фізичних осіб регулювався Законом України № 889-IV „Про податок з доходів фізичних осіб” від 22.05. 2003 року [1], з 1 січня 2011 року він втратив чинність на підставі Податкового кодексу, який прийнято 2 грудня 2010 року. Сам принцип оподаткування доходів фізичних осіб залишиться без змін, водночас змін у порядку оподаткування доходів фізичних осіб чимало.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемам переходу податкової системи до вимог Податкового кодексу присвятили праці такі науковці як Г. Кірейцев, М. Скворцов, С. Безрутченко, О. Клименко, А. Овчаренко та інші. Разом з тим питання нормативно-правового аналізу положень розділів Податкового кодексу України досліджений ще не повністю. Зазначені обставини зумовили актуальність теми дослідження та його основні завдання.

Метою написання даної статті є аналіз ситуації, що ж чекає на платників податків та податкових агентів, у тому числі роботодавців в зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України.

Виклад основного результату дослідження. Згідно з п. 162.1 Податкового кодексу платниками податку на доходи є:

- фізична особа – резидент, яка отримує доходи як із джерелом їх походження в Україні, так і іноземні доходи;
- фізична особа – нерезидент, яка одержує доходи з джерелом їх походження в Україні;
- податковий агент [3].

Як бачимо, до числа платників податку включено податкових агентів. Справа в тому, що згідно з п. 18.2 Податкового кодексу податкові агенти прирівняні до платників податку і мають права та виконують обов'язки, установлені для платників податків [4].

Стосовно податку на доходи фізичних осіб податковими агентами є юридична особа (її філія, відділення, інший відокремлений підрозділ), самозайнята особа, представництво нерезидента – юридичної особи, які зобов'язані обчислювати, утримувати і сплачувати податок до бюджету від імені та за рахунок фізичної особи, вести податковий облік, подавати податкову звітність податковим органам і нести відповідальність за порушення норм Податкового кодексу (пп. 14.1.180 Податкового кодексу).

Об'єктом оподаткування є:

- загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід;
- доходи з джерела їх походження в Україні, що остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання);
- іноземні доходи – доходи (прибутки), отримані з джерел за межами України, – для резидентів [3].

Далі розглянемо, за якими ставками оподатковуватимуться доходи фізичних осіб з 1 січня 2011 року та який порядок оподаткування найпоширеніших видів доходів фізичних осіб.

Ставки податку на доходи. Статтею 167 Податкового кодексу встановлено такі ставки податку на доходи фізичних осіб:

- 1) 15% – стосовно доходів, отриманих, у тому числі, але не виключно, у вигляді зарплати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат чи інших виплат і винагород, що виплачуються (надаються) платнику у зв'язку з відносинами трудового найму і за цивільно-правовими договорами; виграші в державну і недержавну грошову лотерею, виграш гравця (учасника), отриманий від організатора азартної гри, якщо сума таких доходів не перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня звітного податкового року ([3] абз. 1 п. 167.1);
- 2) 17% – із суми перевищення зазначених вище доходів над 10-кратним розміром мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня звітного податкового року ([3] абз. 2 п. 167.1);
- 3) 5% стосовно:
 - доходу, що виплачується компанією, яка управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону;
 - доходу за іпотечними цінними паперами (іпотечними облігаціями та сертифікатами) відповідно до закону;
 - доходу у вигляді процентів (дисконту), отриманий власником облігацій від їх емітента відповідно до закону;
 - доходу за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю і дохід, отриманий платником податків у результаті викупу (погашення) керівником сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному в проспекті емісії сертифікатів;
 - доходу у вигляді дивідендів (звертаємо увагу: згідно з пп. 170.3.1 Податкового кодексу роялті оподатковуватимуться за правилами, установленими для оподаткування дивідендів, однак за ставками, установленими п. 167.1 Податкового кодексу, а саме: 15% із суми, що не перевищує 10-кратний розмір мінімальної заробітної плати, установлені на 1 січня звітного року, та 17% – із суми перевищення);
 - доходу в інших випадках, прямо визначених розділом IV Податкового кодексу ([3] п. 167.2).
Зауважимо, що до 1 січня 2015 року доходи у вигляді процента на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, процентного або дисконтного доходу за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом, процента на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці, для яких також передбачено ставку 5%, не оподатковуються;
 - 30% – стосовно доходів, нарахованих на користь резидентів або нерезидентів у вигляді виграшу чи призу (крім виграшу в державну і недержавну грошову лотерею та виграшу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри) ([3] п. 167.3);
 - 10% щодо зарплати шахтарів, а також працівників державних воєнізованих аварійно-рятувальних служб (формувань), у вугільній промисловості – за Списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими та особливо важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженим постановою КМУ від 16.01. 2003 р. № 36 ([3] п. 167.4).

Порядок оподаткування заробітної плати. Під доходами у вигляді заробітної плати розуміються основна і додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати, що виплачуються (надаються) платнику податків у зв'язку з відносинами трудового найму відповідно до закону ([3] пп. 14.1.48). У період дії Закону № 889 податківці вказували на те, що для цілей визначення складових заробітної плати слід керуватися Інструкцією № 5 [1]. Водночас до заробітної плати вони відносили й окремі виплати, що не входять до фонду оплати праці, зокрема лікарняні, які повністю або частково компенсують заробітну плату (листи ДПАУ від 25.05. 2004 р. № 9402/7/17-3117, від 06.07. 2004 р. № 4207/4/17-3115).

Ураховуючи, що Інструкція № 5 – єдиний документ, розроблений відповідно до Закону України „Про оплату праці” від 24.03. 1995 р. № 108/95-ВР, найімовірніше, що і тепер для цілей визначення складових заробітної плати потрібно буде використовувати цей документ.

Водночас норми Податкового кодексу свідчать про те, що до заробітної плати прирівнюються окремі виплати, які згідно з Інструкцією № 5 не входять до фонду оплати праці. Так, з положень пп. 169.4.1 Податкового кодексу можна зробити висновок, що, як і раніше, до доходів у вигляді заробітної плати відноситимуться лікарняні. Відповідно, лікарняні повинні враховуватися при визначенні права працівника на податкову соціальну пільгу (далі – ПСП). Згідно з абз. 3 пп. 169.4.1 Податкового кодексу з метою оподаткування, а також з метою визначення граничного розміру доходу, що дає право на ПСП, доходи у вигляді зарплати за період її збереження, зокрема лікарняні та відпускні, що припадають на кілька місяців, розподіляються за місяцями, за які їх нараховано [5].

Відповідно до п. 164.6 Податкового кодексу при визначенні бази оподаткування дохід у вигляді заробітної плати зменшується на суму єдиного соціального внеску (далі – ЄСВ) у частині утримань та на суму ПСП за її наявності. Нагадаємо, що згідно із Законом № 2464 з 1 січня 2011 року ЄСВ нараховуватиметься на заробітну плату і утримуватиметься з неї замість внесків до чотирьох фондів соціального страхування. Звертаємо увагу: на суму утриманого ЄСВ зменшуються виключно доходи у вигляді заробітної плати та прирівняних до неї згідно з Податковим кодексом виплат (звичайно, якщо такі виплати обкладаються ЄСВ). У зв'язку з цим, наприклад, сума винагороди за договором цивільно-правового характеру, що не є заробітною платою, обкладатиметься податком на доходи без зменшення на суму ЄСВ у частині утримань.

Відповідно до п. 164.5 Податкового кодексу при нарахуванні (наданні) доходів у негрошовій формі база оподаткування визначається як добуток вартості такого доходу, розрахованої за звичайними цінами, та „натурального” коефіцієнта, порядок розрахунку якого залишився без змін. Методи визначення звичайної ціни встановлено у ст. 39 Податкового кодексу, що застосовуватиметься з 01.01. 2013 р. До зазначеної дати слід застосовувати п. 1.20 Закону про податок на прибуток [5].

Згідно з пп. 165.1.39 Податкового кодексу не включається до оподаткованого доходу вартість негрошових подарунків, вартість яких не перевищує 50% однієї мінімальної заробітної плати (з розрахунку на місяць), установлені на 1 січня звітного податкового року. Зауважимо, що з цієї норми важко зробити чіткий висновок, як оподатковуватимуться негрошові подарунки, вартість яких перевищить зазначену величину: чи то в сумі перевищення, чи то в повному розмірі. Найімовірніше, що законодавець хотів передбачити оподаткування всієї вартості подарунка, вартість якого перевищить 50% мінімальної заробітної плати. Чекатимемо на роз'яснення податкових органів з цього питання [4].

Що стосується грошових подарунків, то тут усе зрозуміло – вони потрапляють до оподаткованого доходу фізичної особи в повній сумі.

Згідно з пп. 170.7.3 Податкового кодексу не включається до оподаткованого доходу сума нецільової благодійної допомоги, у тому числі матеріальної, що надається на користь платника податків протягом року сукупно в розмірі, що не перевищує суму граничного розміру доходу (розмір місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн.), незалежно від того, чи користується платник податків правом на ПСП. Раніше платник податків міг отримати неоподатковану нецільову благодійну допомогу тільки за умови, що він користувався правом на ПСП [5].

Податок на доходи сплачується до бюджету при виплаті оподаткованого доходу (пп. 168.1.2 Податкового кодексу). Як і раніше, банки прийматимуть платіжні документи на виплату доходу лише за умови одночасного подання розрахункового документа на перерахування податку на доходи.

При наданні фізичній особі доходу в негрошовій формі або виплаті готівкою з каси податок підлягає сплаті (перерахуванню) до бюджету протягом банківського дня, наступного за днем такого нарахування (виплати, надання) ([3] пп. 168.1.4).

У Податковому кодексі відсутня пряма норма, згідно з якою в разі невиконання нарахованого доходу податок на доходи має бути перераховано протягом 30 календарних днів, наступних за останнім днем місяця, за який нараховано, але не виплачено дохід.

Із положень пп. 168.1.4 Податкового кодексу випливає, що при нарахуванні доходу в негрошовій формі незалежно від його надання податок на доходи потрібно сплатити протягом банківського дня, наступного за днем нарахування доходу.

Із зазначених норм Податкового кодексу можна зробити висновок, що податок з невиплаченого доходу доведеться сплатити протягом 10 календарних днів, наступних за граничним строком подання податкового розрахунку.

Із набуттям чинності Податковим кодексом усе набагато ускладнюється. Згідно з пп. „б” і „д” п. 176.2 Податкового кодексу на податкових агентів покладається обов’язок:

- подавати у строки, установлені для податкового кварталу (протягом 40 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного кварталу), податковий розрахунок, що має статус податкової декларації;
- подавати у строки, установлені для податкового місяця (протягом 20 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця), податкову декларацію з податку на доходи фізичних осіб про загальні суми доходів, які нараховано (виплачено, надано) на користь платників податків, та загальні суми податку на доходи фізичних осіб, утримані з цих доходів, а також обсяги перерахованого податку до бюджету [3]. Звертаємо увагу: і щоквартальний податковий розрахунок, і щомісячна податкова декларація повинні подаватися незалежно від того, чи виплачує податковий агент доходи фізичним особам [4].

За неподання або несвоєчасне подання податкової звітності про суми доходів, нарахованих (виплачених) на користь платників податків, та суми утриманого з них податку податкові агенти несуть відповідальність згідно зі ст. 119 Податкового кодексу.

Висновки. Проведений аналіз вимог Податкового кодексу показав, що принцип оподаткування доходів фізичних осіб залишиться без змін, водночас змін у порядку оподаткування доходів фізичних осіб чимало, вони покликані до розвитку підприємництва в Україні за рахунок спрощення законодавства у сфері оподаткування, забезпечення його незмінності протягом тривалого часу, укріплення партнерських відносин між громадянами, суб’єктами господарювання та державою, що призведе до збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також збільшення доходів суб’єктів господарювання та громадян України.

Список використаних джерел

1. Закон України № 889-IV „Про податок з доходів фізичних осіб” від 22.05. 2003 р.
2. Закон України № 108/95-ВР „Про оплату праці” від 24.03. 1995 р.
3. Податковий кодекс України, Закон № 2755-VI від 02.12. 2010 р.
4. К. Скрипкіна. Податок на доходи фізичних осіб / Газета „Податки та бухгалтерський облік”, грудень, 2010. – № 102 (1391) – С. 34-39.
5. Оподаткування в Україні: навч. посібник / за ред. Н.І. Редіної. – К.: ЦУЛ, 2009. – 544 с.

Аннотація. Проведен анализ состояния налоговой системы в части налога на доходы физических лиц; установлено влияние Налогового кодекса на этот вид налога; проанализировано изменения, которые произошли в связи с его принятием в налогообложении доходов физических лиц, касающиеся объекта налогообложения; ставки налога на доходы физических лиц; каким образом облагаются налогом доходы, полученные в безденежной форме; рассмотрено нововведенное понятие налогового агента; порядок уплаты налога и подачи налоговой отчетности

Ключевые слова: плательщики налога на доходы физических лиц, резидент, налоговый агент, объекты налогообложения, ставки налога на доходы физических лиц, отчетность по налогу на доходы физических лиц, порядок уплаты налога

Abstract. The analysis of tax system of income tax for individuals, the effect of the Tax Code requirements for this type of tax, reflects that occurred in connection with its adaptation in the taxation of personal income relating to the object of taxation, the tax rates personal income, taxable how incomes received in kind, examined the concept of innovation tax procedure for tax filing and tax reporting.

Key words: payers of income tax for individuals, resident, tax agent, object of taxation, tax rates on personal income, accounting for income tax for individuals, the procedure for paying tax